

**राजदूत स्कट डिलिसीद्वारा व्यक्त मन्तव्य
बदलिँदो नेपालका लागि अमेरिकी साभेदारी**
२०६७ कार्तिक २

यो कार्यक्रम आयोजना गर्न सहयोग गर्नुभएकोमा तथा नेपालप्रति अमेरिकी नीतिका बारे मलाई बोल्ने अवसर दिनुभएकोमा म राजनीतिक शास्त्र विभागका प्रमुख प्राध्यापक सुशील पाण्डेलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । साथै उपकूलपति प्रा. डा. माधवप्रसाद शर्मा, रेक्टर प्रा. सूर्यलाल अमात्य, रेजिष्ट्रार डा. भीमराज अधिकारी र आज यहाँ उपस्थित हुनुहुने सबै प्राध्यापक र विद्यार्थीहरू तथा प्रेसका सदस्यहरूलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

मैले यहाँ काम गरेको ७ महिना भयो र मेरो यहाँको अनुभव निकै उल्लासपूर्ण रहेको छ । वास्तवमै भन्नुपर्दा यो कार्यभार मेरो लागि केही हिसाबले घर फर्के जस्तै नै हो – मैले विदेश मन्त्रालयमा जागिर खान थालेको शुरुका दिनहरू सन् १९८० को दशकमा नेपालको लागि डेस्क अफिसरको रूपमा काम गरेको थिएँ ।

मैलै ती दिनलाई फर्केर हेर्दा नेपाल अहिले कति परिवर्तित भएको छ भन्ने कुराले म चकित हुन्छु र यदि त्यो भन्दा पनि अझ केही दशकमात्र पछाडि गएर सन् १९५० को दशकको शुरुका वर्षहरूलाई हेर्ने हो भने – जतिखेर अमेरिकी-नेपाल सम्बन्ध औपचारिक रूपमा स्थापना भएको थियो – परिवर्तनको विशालताले अझ भयड्कर रूप लिन्छ । सन् १९५० मा नेपाल निरडकुश राजतन्त्र भएको राजनीतिक रूपमा बन्द र निकै परम्परागत समाज थियो । काठमाडौं यति सुनसान थियो कि मानौं सुतेजस्तो । हाम्रो दूतावासमा त्यतिबेला काम गर्ने एकजना सहकर्मीले स्मरण गर्दै भनिन् कि एकपटक उनले आफ्नो कार – जुन त्यो समयमा काठमाडौंमा गुड्ने निकै कम मध्येको एउटा थियो – नयाँ सडकमा पार्क गर्दा सडकको दुवै साइडमा गुड्ने ठेलागाडा र साइकलको बाटोमा नआओस् भनि बीच बाटोमा पार्क गरेकी थिइन् । अधिकांश नेपालीहरू गाउँघरमा एकान्त जीवन जिउँये र देशले भरखरै बाँकी विश्वका लागि आफ्ना ढोकाहरू खोल्दै गरेको अवस्था थियो ।

आज नेपाल सङ्घर्षरत नै भएपनि एउटा सुदृढ लोकतन्त्र बनेको छ, जहाँ एउटा स्वतन्त्र र क्रियाशील प्रेसको उपस्थिति रहेको छ । काठमाडौं नेपालको जनसाइरिक चित्रलाई सुन्दर बनाउने विभिन्न जातीय समुदायका मानिसहरूले भरिभराउ छ । आजको नेपालमा महिलाहरू केवल घरमा र खेतमा मात्र काम गर्दैनन् । उनीहरूले अर्थतन्त्रमा पनि निकै महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँदै आएका छन् जस्तै बैंकर, विश्वविद्यालय प्राध्यापक, अर्थशास्त्री, सभासद र क्याबिनेट मन्त्रीहरूका रूपमा । लाखौं नेपालीहरू काम गर्ने र पढ्न विदेश जाने गर्दैन् र फर्केर आउनेहरूले आफूसँग नेपाललाई एउटा बलियो देश बनाउन चाहिने अनुभव र शिक्षा लिएर आउँछन् ।

विगत दुई दशकमा परिवर्तनको गति एकदमै तीव्र रूपले बढेको छ, र देशमा चक्कर नै लाग्ने किसिमको राजनीतिक, सामाजिक र आर्थिक रूपान्तरण भएको छ । र वास्तविक रूपान्तरणमा के हुने गर्दै भने परिवर्तन हुनु अगाडि लामो अवधिसम्म ठूलो उथलपुथल र निरन्तर अस्तव्यस्तताको अवस्था रहने गर्दै जसले शताब्दीअौं पुरानो कठोर श्रेणी वर्गीकरणलाई हटाई आधुनिक युगतिर प्रक्षेपण गर्दै र अझ सही रूपमा भन्नुपर्दा ती कुराहरूले परिवर्तनको ढाँचा निर्धारण गर्दछ । सन् १९९६ मा शुरु भएको १० वर्ष लामो हिंसात्मक माओवादी विद्रोहले नेपालको कठोर सामाजिक संरचनालाई अन्त्य गरिदियो, सन् २००१ मा करिब सम्पूर्ण राजपरिवारको भयानक हत्याकाण्ड भयो, र सन् २००६ मा हामीले राजतन्त्रको अन्त्य भएको देख्यौं र आमूल शक्ति विकेन्द्रीकरणका लागि नयाँ संविधान निर्माण गर्ने बहुदलीय सहमति भयो ।

यी मध्ये कुनै एक घटना मात्रैले पनि एउटा देशको राष्ट्रिय पहिचानलाई बदल्न काफी हुन्छ । तर यी सबै एकमुष्ट घटनाकमले भने नेपाललाई पुनःपरिभाषित नै गर्दैछ र नेपालीहरूले अझै पनि त्यो नयाँ परिभाषा कस्तो हुनुपर्छ भनी निर्णय गर्दैछन् । आफू कसरी शाखित हुने, शक्तिको बाँटफाँट कसरी गर्ने, स्रोतको बाँटफाँट कसरी गर्ने भन्ने विषयहरूको निर्धारण कसरी गर्न सकिन्छ ? जातीय, भाषिक, धार्मिक, आर्थिक र सामाजिक रूपमा उल्लेखनीय रूपमा विविध जनसंख्याको आवश्यकता र आकांक्षाहरूलाई कसरी सम्बोधन गर्न सकिन्छ ? १० वर्ष लामो हिंसात्मक द्वन्द्वको घाउलाई कसरी निको पार्न सकिन्छ ?

परिवर्तन सजिलो छैन, विशेषगरी तीव्र सामाजिक आर्थिक परिवर्तन, जसले नेपाललाई आमूल रूपमा रूपान्तरण गरेको छ । जातीय, भाषिक, धार्मिक र सांस्कृतिक भिन्नताका बावजुद पनि विगतमा नेपालीहरूले राजाका प्रजाका रूपमा एउटा साभा पहिचान पाएका थिए । उनीहरूले अब अगाडि बढ्ने क्रममा कुन सिद्धान्त र मूल्यमान्यताहरूले आफूहरूलाई एकीकृत गर्नुपर्छ भन्ने कुराको निर्धारण गर्नुपर्दछ । ती महत्वपूर्ण निर्णयहरू तर्फको बाटो सीधा र छोटो नै हुन्छ भन्ने छैन । सरकारी संस्थानहरू कमजोर अवस्थामा रहेका छन् । समाज छिटो र अपूर्वानुमेय तरिकाले परिवर्तन हुँदैछ । यी परिवर्तनहरू नेपाली राज्य र तिनका जनता समक्ष ठूला चुनौतीका रूपमा प्रस्तुत भएका छन् ।

म एक महिना अगाडि वाशिङ्गटनमा छँदा संसद प्रधानमन्त्रीको लागि १० औं चरणको मतदानमा व्यस्त थियो र मानिसहरूले मलाई सोधेका थिए कि मैले नेपालको “राजनीतिक सङ्कट” लाई कसरी हेरेको छु । मैले त्यति बेला तिनीहरूलाई जे कुरा भनें म अहिले पनि तिनीहरूलाई त्यही नै कुरा भन्छु । नेपाल सङ्कटमा छ, भन्ने कुरामा म विश्वास गर्दिन – हालको अवस्थामा चाहिँ छैन – र यो पछि गएर सङ्कटको अवस्थामा नै पुग्नुपर्छ भन्ने कुरामा म विश्वास गर्दिन । यस राष्ट्रले सामना गरेका चुनौतीहरू पक्कै पनि गाहो र बेलाबखत पीडाजनक छन् र मैले अगाडि छलफल गरेको परिवर्तन रातारात हासिल हुँदैन । जनताको लोकतान्त्रिक आवाज दमन भएको भन्दै जसरी पहिले राजालाई आरोप लगाइन्यो सो अवस्था नभएको हालको राजनीतिक वातावरणमा स्थापित राजनीतिक दलहरू आफ्ना भूमिका र सम्बन्धहरू पुनःपरिभाषित गर्न बाध्य भएका छन् । माओवादीले राजनीतिक धारमा प्रवेश गरिसकेपछि, मलाई लाग्छ, राष्ट्र निर्माणका लागि सृजनात्मक ढङ्गले कार्य गर्नु भनेको राज्य पल्टाउनुभन्दा निकै नै गाहो कार्य हो भन्ने कुरा उनीहरूले सिकिरहेका छन् । सबै दलहरूले सँगै मिलेर काम गर्न सिक्नुपर्दछ, राष्ट्रिय चासोका विषयहरूका लागि साभा परिभाषा खोज्नुपर्दछ, र त्यसपछि ती कुराहरूलाई अगाडि बढाउनका निमित्त आवश्यक पर्ने सम्झौताहरू संयुक्त रूपमा गर्नुपर्दछ ।

यो एउटा “सङ्कट” होइन । यो एउटा उदीयमान र क्रमिक रूपमा विकास भइरहेको राजनीतिक प्रक्रिया हो जसका लागि सबैको समय र प्रतिबद्धताको आवश्यकता छ । यो प्रक्रिया विघ्नबाधारहित हुने छैन र मलाई डर छ कि यो प्रक्रिया जति नै अगाडि बढ्दै जान्छ उति नै रोकिएको अवस्थामा पनि रहनेछ । तर मलाई विश्वास छ, यो प्रक्रिया अगाडि बढ्नसक्छ, र बढ्छ तै होला, र म विश्वस्त छु कि नेपाल अझ बलियो र सम्मृद्ध राष्ट्र बन्नसक्छ र दक्षिण एसिया र विश्वमै एउटा सकारात्मक भूमिका खेल्नसक्छ ।

यसै बीच नेपालमा अमेरिकी नीतिका उद्देश्यहरू भने थैरै तर प्रष्ट छन् । हामी एक स्थिर, लोकतान्त्रिक र सम्मृद्ध नेपाल देखन चाहन्छौं जहाँ सबै जनताका अधिकारहरू सम्मानित र संरक्षित रहनेछन् र जहाँ कानुनको शासनको अनुगमन सबैको मूल मान्यता हुनेछन् । हाम्रा उद्देश्यहरूले, मलाई लाग्छ, अधिकांश नेपाली जनताका आकांक्षाहरूलाई प्रतिविम्बित गर्दैन् । तिनले अमेरिकी मूल्यमान्यतालाई पनि प्रतिनिधित्व गर्दै अमेरिकी राष्ट्रिय चासोका विषयहरूलाई

अगाडि सार्दछ : दिमाग र मनको प्रेरणाको एउटा रमाइलो संगम । यी उद्देश्यहरू प्राप्त गर्नाका लागि हामी सात मुख्य क्षेत्रहरूमा केन्द्रित रहेका छौं ।

शान्ति प्रक्रिया

अमेरिकी सरकारको नजरमा शान्ति प्रक्रियालाई टुझगोमा पुऱ्याउनु जस्तो नेपालका नेताहरूले तुरुत्त कार्यवाही गर्नुपर्ने त्यति महत्वपूर्ण अर्को कुनै विषय छैन । द्वन्द्व सन् १९९६ मा शुरु भयो र सन् २००६ मा अन्त्य भयो तर शान्ति प्रक्रिया भने निष्कर्षमा पुग्न अभ बाँकी नै छ र नेपालले सामना गरेका अन्य विभिन्न गम्भीर विषयहरूलाई राष्ट्रले प्रभावकारी रूपमा सम्बोधन गर्न सक्ने क्षमतालाई यस अपूर्ण शान्तिबाट उत्पन्न भएका तनाव र अविश्वासहरूले बन्धक बनाइराख्ने छन् । शान्ति प्रक्रियाको सम्मान्य समाप्ति नै प्रमुख कदम हो – जसले देशलाई द्वन्द्वलाई पछाडि छाडी अगाडि बढ्न र भविष्यको लागि एउटा स्थिर जग खडा गर्न मद्दत गर्नेछ । हामी सबै सहमत हुनसक्छौं कि द्वन्द्व कपटपूर्ण किसिमको थियो र त्यसमा संलग्न हुनेमा कोही पनि असल योद्धा थिएनन् । सीधा कुरा गरौँ : त्यति बेलाको नेपाल सरकार जनताको प्रतिनिधित्व गर्ने सरकार थिएन र सेवाहरू पर्याप्त र समान थिएनन् । माओवादी हिंसात्मक थिए, निर्माणात्मक भन्दा बढी विनाशकारी, र केवल भिन्न विचार भएकै कारण उनीहरूले निर्दोष व्यक्तिहरूमाथि डरलाग्दा अत्याचारी कार्य गरे । राज्यका सुरक्षा फौजहरू पनि उनीहरूको द्वन्द्व सञ्चालन गर्ने तरिकामा हिंसात्मक थिए ।

तर अहिले द्वन्द्वको अन्त्य भएको छ, र द्वन्द्वका बेला भएका हिंसा प्रतिको जवाफदेहिताको अभै पनि सम्बोधन हुन बाँकी नै रहेको अवस्थामा आरोप प्रत्यारोप लगाउने र “अर्को पक्ष” लाई किन विश्वास गर्न सकिदैन भनी गाली गलौज गर्नाले राष्ट्र अगाडि बढ़दैन । मैले के पाएको छु भने मैले भेटेका हरेक नेता द्वन्द्व समाप्त भएको कुरामा सहमत छन्, द्वन्द्व फेरि फर्किने कुरा सोच्न पनि सक्तैनन्, र प्रक्रिया समाप्ति तर्फ अगाडि बढ्नुपर्छ भन्ने कुरामा एकमत छन् । संविधानको वहस विपरीत यो वहस “प्रमुख मूल्यमान्यताहरू” बारे होइन । प्रक्रियाबारे हो । र जसरी नेताहरूले प्राय आफ्नो विश्वास प्रकट गर्नेछ – र म पनि विश्वास गर्नु – शान्ति प्रक्रिया टुझगोमा पुऱ्याउनु जस्तो महत्वपूर्ण विषय कुनै छैन, त्यसो हो भने शान्ति प्रक्रियाको कार्यविधिमा सम्झौता गर्नसक्ने क्षमता हुनुपर्दछ, र त्यसपछि राष्ट्रलाई अगाडि बढाउनुपर्दछ । म के तर्क गर्न चाहन्छु भने यो राजनीतिक इच्छाशक्तिको विषय हो र दलीय राजनीतिलाई तत्परताका साथ छुटै राखी के गर्दा राष्ट्रका लागि सबैभन्दा उत्तम हुन्छ भन्नेसँग सम्बन्धित छ ।

शान्ति प्रक्रियाको सबैभन्दा महत्वपूर्ण अड्ग भनेको देशभरिका संयुक्त राष्ट्रसंघको अनुगमनमा रहेका शिविरहरूका करिव १९,००० माओवादी लडाकुहरूको समायोजन र पुनःस्थापना हो । हामीले माओवादीलाई – जसको भूमिका यस प्रक्रियामा मुख्य रहेको छ – प्रक्रियालाई अगाडि बढ्न दिन र सकेसम्म छिटो टुझगोमा पुऱ्याउनलाई आग्रह गरेका छौं । उनीहरूले आफ्ना भूतपूर्व विद्रोही सैन्य फौजसँगको सम्बन्ध नतोडेसम्म उनीहरूको शान्ति र लोकतन्त्रप्रतिको प्रतिबद्धतामाथि प्रश्न उठाएँ, र संविधान निर्माण र शक्ति बाँटफाँटका महत्वपूर्ण विषयहरूमा आवश्यक सम्झौताहरू गर्ने सम्बन्धमा उनीहरूको नियत प्रति अरुले त्यति विश्वास गर्न सक्ने छैनन् । एकीकृत नेकपा-माओवादी संविधानसभामा सबैभन्दा ठूलो दल हो र म के तर्क गर्न चाहन्छु भने उनीहरूलाई आफ्नो राजनीतिक उद्देश्य प्राप्तिका लागि सैनिक बल जरुरत पर्दैन । पक्कै भन्ने हो भने जवसम्म उनीहरूले आफ्नो सैनिक बल कायम राख्नेछन् – त्यो जुनसुकै आधारमा होस् – म के विश्वास गर्नु भने उनीहरू लोकतान्त्रिक राजनीतिक वार्तामा विश्वसनीय रूपमा सहभागी हुन सक्तैनन् ।

तर निष्पक्षतासाथ भन्नुपर्दा जिम्मेवारी माओवादीको मात्र पनि होइन । हामी माओवादीलाई आफ्नो प्रतिबद्धताको कदर गर्न अनुरोध गर्छौं तर अन्य दलहरू पनि माओवादी लडाकूहरूलाई राज्यको सुरक्षा फौजमा उचित शर्तमा समायोजन र अन्य बाँकीलाई उनीहरूले अवसर प्राप्त गर्ने गरी र नेपालका जनताका रूपमा सम्मानको जीवन जीउने गरी शिविरबाट विदाई सुनिश्चित गर्न रचनात्मक ढङ्गले सहभागी हुनुपर्दछ । हामीले बुझेका छौं कि भूतपूर्व माओवादी लडाकूहरूको एक हिस्सालाई सुरक्षा फौजमा समायोजन गर्ने प्रक्रिया – जसरी शान्ति सम्झौतामा परिकल्पना गरिएको छ – जटिल छ, र यसका लागि नेपाली सेना लगायत सबै पक्षले लचकता अपनाउन जसरी छ । तर हामीलाई विश्वास छ, कि यदि नेतृत्व प्रमुख सवालहरूमा केन्द्रित रहेको खण्डमा र सृजनात्मक सोचाइप्रति खुला धारणा राखेको खण्डमा यी चुनौतीहरूलाई सम्बोधन गर्न सकिन्छ ।

र हामीले केही प्रगति पनि देखेका छौं । अन्ततः जनवरीमा माओवादीले करिब ४,००० अयोग्य लडाकूहरूलाई आफ्ना शिविरबाट विदाई गच्यो जसमध्ये प्रायः जसो युद्धका समयमा बाल सैनिक थिए । ढिलै भएपनि यो सकारात्मक कदम थियो । हालैको अर्को सकारात्मक कदममा माओवादीले आफ्ना लडाकूमाथिको प्रभुत्वलाई विशेष समितिमा हस्तान्तरण गर्ने र सचिवालय गठन गरी समायोजन र पुनःस्थापनाको प्रक्रियालाई निरीक्षण गर्ने प्रतिबद्धता गरेको छ । हामी कार्य भएको देख्न चाहन्छौं न कि केबल बाचाहरू मात्र । केही सङ्केतहरू देखिएका छन् कि माओवादी अन्ततः शान्ति प्रक्रियाको विषयमा कार्य गर्ने र त्यसलाई दुझ्याउने तर्फ गम्भीर भएका छन् । हामीलाई आशा छ, अन्य दलहरू पनि सोही भावनाका साथ कार्य गर्न तयार हुनेछन् ।

अन्तर्राष्ट्रिय समुदाय सहयोग गर्न तयार छ । अमेरिका आफ्नो तर्फबाट सचिवालयको कार्यलाई सहयोग गर्न चाहिने रकम उपलब्ध गराउन र शाखा कार्यालयहरू खडा गर्न तत्पर रहेको छ । हामी ती भूतपूर्व लडाकूहरू जो नागरिक जीवनमा फर्कन चाहन्छन् तिनीहरूलाई सहयोग गर्ने कार्यक्रमहरूलाई सहयोग प्रदान गर्न र उनीहरूले जागिर पाउन् भन्ने उद्देश्यले पेशागत तालिम कार्यक्रमहरूका लागि रकम उपलब्ध गराउन तयार छौं । तर हामीले बुझेका छौं कि यो प्रक्रिया नेपालीहरूको अगुवाइमा हुनुपर्दछ, न त अमेरिका न त अन्य कुनै शक्तिको अगुवाइमा । हामीले तत्परताका साथ सहयोगको प्रस्ताव राखे तापनि सो सहयोग कसरी प्रदान गर्दा उत्तम हुन्छ, भन्ने सम्बन्धमा हामी राजनीतिक नेतृत्वको मागदर्शन कुरैद्यौं ।

अन्तमा म के टिप्पणी गर्न चाहन्छु भने हामी अन्मिनको मध्य जनवरीको प्रस्थान बारे सचेत रहौं । हामीले शुरुदेखि नै अन्मिनको महत्वपूर्ण योगदानलाई सहयोग गर्दै आएका छौं र यस घडीमा हामी के विश्वास गर्दौं भने शान्ति प्रक्रियालाई दुङ्गोमा पुऱ्याउनका निम्नि दलहरूले राजनीतिक इच्छाशक्ति खोज्नु जरुरत हुन्छ, र सो कार्य गर्न सकिन्छ, भन्ने कुरामा आफूभित्र आत्मविश्वास हुन जरुरत हुन्छ । अन्मिन, अमेरिका या अन्य कुनै संस्था वा राष्ट्रले नभई त्यो केबल दलहरूले मात्र गर्न सक्दछ । अन्मिनको प्रस्थान पछि शान्ति प्रक्रिया ढल्दैन र अन्तर्राष्ट्रिय समुदायले आफ्नो सहयोगलाई निरन्तर राखेछ । तर अहिले अन्मिन छैदै यी विषयहरूलाई सधैंका लागि दुङ्गोमा ल्याउने अवसर रहेको छ । माओवादी शिविरलाई बन्द गर्ने र राष्ट्रलाई अगाडि बढाउने समय अहिले नै हो । शान्ति प्रक्रिया प्रति नेपालका राजनीतिक नेताहरू अन्तर्राष्ट्रिय समुदाय – जसले विगत चार वर्षदेखि अन्मिनको निरन्तर सहभागितालाई रकम उपलब्ध गराउदै र शान्तिका लागि जोड दिदै आएका छन् – जतिकै नै प्रतिबद्ध छन् भनी देखाउने समय अहिले नै हो ।

साहसी र विवेकपूर्ण नेतृत्वको समय अहिले नै हो, जसबाट शान्ति प्रक्रिया दुङ्गोमा पुऱ्याउन सकिन्छ । हामीलाई आशा छ, त्यो हुनेछ ।

लोकतान्त्रिक संविधान

चिरस्थायी शान्ति निर्माण गर्नका लागि भूतपूर्व लडाकूहरूको विषयलाई मात्र सम्बोधन गरेर पुग्दैन । शान्ति प्रक्रिया पूरा हुनका निम्नि संविधानसभाले पनि नयाँ संविधान निर्माणको कार्य पूरा गर्नुपर्दछ । शान्ति सम्झौताहरूले राजनीतिक दलहरू र विधायकलाई शक्ति र नयाँ नेपालको स्रोतहरूमाथिको नियन्त्रणलाई पुनःपरिभाषित गर्ने गरी एउटा परिवर्तनशील दस्तावेज तयार पार्न आव्हान गरेको छ । कुनै पनि राष्ट्रका लागि यो एउटा कठिन कार्य हो र यहाँको दृन्दूको इतिहासले सो कार्यलाई अभ कठिन बनाइदिएको छ । महिला, जातीय अल्पसंख्यक र ऐतिहासिक रूपमा सीमान्तकृत समूहका मानिसहरूले राजनीतिक अधिकार चाखेका छन् र उनीहरूको आवाज यस प्रक्रियामा सुनिनेछन् भन्ने कुरामा मनासिव रूपमा दृढसङ्कल्पित छन् र सुनिनु पनि पर्दछ । परम्परागत विशिष्ट वर्गहरू भन्ने यस क्रममा नयाँ नेपालमा आफूहरू सीमान्तकृत नहोइयोस् भन्ने निश्चित गर्न सङ्घर्ष गरिरहेका छन् ।

साथै आफ्ना मूल्यमान्यताहरू र राजनीतिक उद्देश्यलाई सबैभन्दा राम्ररी प्रतिविम्बित गर्ने संविधान बनाउनका लागि राजनीतिक दलहरू बीचको प्रतिस्पर्धाले संविधान निर्माण प्रक्रियालाई अभ बढी जटिल बनाएको छ भलै उनीहरू ती मूल्यमान्यताहरू के कस्तो हुनुपर्छ भन्ने कुराको परिभाषित गर्ने प्रयास गर्दैछन् जुन राजतन्त्रपश्चातको नेपालमा हुनुपर्छ । यो विषय सबै दलहरूका लागि हो, तर सायद माओवादीका लागि विशेषगरी, जो हिंसाद्वारा आफ्नो राजनीतिक विचार जबर्जस्ती अरुमाथि लागू गर्न खोज्ने विद्रोही फौजबाट बहुदलीय लोकतान्त्रिक व्यवस्थामा काम गर्न प्रतिबद्ध राजनीतिक दलमा रूपान्तरण हुने क्रममा छन् । माओवादीको लोकतान्त्रिक व्यवस्थाप्रतिको प्रतिबद्धतामाथिको शङ्काले राष्ट्रिय राजनीतिक संरचनाको विषयमा राजनीतिक सहमति प्राप्त गर्ने प्रयासलाई कठिन पार्दछ । त्यस्तै राज्यव्यवस्थामा आफ्नो अर्थपूर्ण भूमिका रहनबाट अन्य दलहरूले बच्चित गराउन सक्ने माओवादीको डरले पनि मूल मूल्यमान्यताहरू र राज्यशासनको प्रकृतिका सम्बन्धमा दलहरूबीचको स्पष्ट भिन्नताहरू छुट्याउनुपर्ने प्रयासलाई उत्तिकै कठिन पार्दछ ।

हाम्रो तर्फबाट हामीले दलहरूलाई मे २०११ को म्याद भित्र नयाँ संविधान निर्माणका लागि प्रयास पुनःकेन्द्रित गर्न प्रोत्साहन गर्दैछौं । बेलाबखत हुने गरेका नकारात्मक समीक्षाका बाबजुद पनि वास्तविक प्रगति भएको हामी विश्वास गर्दैछौं, र संविधानसभाका धेरै सदस्यहरू तथा अन्य व्यक्तिहरू यो महत्वपूर्ण कार्यमा अथकतापूर्वक लागिरहेका छन् । एघारवटा विभिन्न विषयक समितिहरूले निश्चित सिफारिशका साथ प्रतिवेदनहरू तयार गरेका छन् । प्राविधिक तहमा संवैधानिक विषयमा गम्भीर र रचनात्मक छलफल भएका छन् । माओवादी सभापति पुष्प कमल दाहालको सभापतित्वमा रहेको कार्यदलले मुख्य विषयहरूमा भएको विवादलाई समाधान गरेको हामीले पछिल्लो समयमा आएर देखेका छौं । वहाँ र सबै दलका सहकर्मीहरू न्यायपालिकाको स्वतन्त्रता, नागरिकताका विषय र भाषासम्बन्धी सवालहरूमा सहमतिमा पुगेका छन् । यी सबै विषयले जोडदार बहसको सिर्जना गरेको थियो तर ती सबैमा सम्झौता भइसकेको अवस्था छ र संविधान प्राप्ति नजिकिदै गएको छ ।

तर सबैभन्दा कठिन प्रश्नहरू भन्ने अनुत्तरित अवस्थामा छन् । कस्तो प्रकारको सरकार गठन गर्ने, चुनावी प्रक्रिया कस्तो हुनुपर्छ, र कस्तो किसिमको संघीय संरचनाले अर्थ दिन्छ भन्ने जस्ता प्रश्नहरू सबैभन्दा कठिन विषयहरू मध्ये पर्दछन्, र यी विषयलाई समाधान गर्नाका लागि सबै दलका शीर्ष नेताहरूको आवश्यकता पर्दछ । मैले प्रायः सबै नेताहरूसँग भेटी उनीहरूसँग लामो, गहिरो छलफल गरें, र म विश्वस्त छु उनीहरू फेरि पनि आफ्नो जिम्मेवारी बहन गर्न उठन सक्छन्, र अधिकांश नेपाली जनताको समर्थन प्राप्त गर्ने किसिमको संविधान आगामी मे २८ भित्र तयार गर्न सम्भव छ । अवश्य पनि, यदि मेरो नेपालको छोटो अनुभवले मलाई केही सिकाएको छ भन्ने कुनै पनि

निर्णयका लागि हामीले म्यादको दिनसम्म नै कुर्नुपर्छ, भलै स्वाँ स्वाँ गर्दै नै किन नहोस् । यदि त्यो कुरा साँचो हो भने मे २६ र २७ का दिनहरू अवश्य पनि निकै नै व्यस्तताका दिनहरू सावित हुनेछन् ।

अमेरिकासँग नेपालको लागि “सही” संविधान यस्तै नै हुनुपर्छ भन्ने सुभाव छैन तर हामी के विश्वास गछौं भने जुनसुकै भागमा रहेको लोकतान्त्रिक राज्यलाई पनि परिभाषित गर्ने त्यस्ता केही आधारभूत सिद्धान्तहरू हुन्छन् : व्यक्तिगत अधिकार, न्यायपालिकाको स्वतन्त्रता, सरकारका अड्गाहरूबीच शक्ति विभाजन, स्वतन्त्र र बाधारहित सञ्चार, खुला सार्वजनिक वहस, नियमित र खुला प्रजातान्त्रिक निर्वाचन जसमार्फत जनताको सार्वभौम चाहना अभिव्यक्त हुन्छन् । यी नै हाम्रो विचारमा लोकतान्त्रिक समाजका अत्यावश्यक अड्गाहरू हुन् । तर शान्ति प्रक्रियामा भै न त हामीले न त कुनै पनि बाहिरियाले नेपालका जनताका लागि कस्तो लोकतान्त्रिक मूल्यमान्यता र संरचना काम गर्दै भन्ने कुराको परिभाषित गर्नसक्छन् । त्यो नेपालीहरूले चयन गर्ने हो । तर हामी आशा गछौं कि नेपालको संविधानले जुनसुकै अन्तिम रूप लिए तापनि त्यसले यी सिद्धान्तहरूलाई प्रतिविम्बित गर्नेछ र हामी विश्वास गछौं कि त्यस्तो संविधानले स्थिरता र अत्यावश्यक आर्थिक विकासका लागि जग खडा गर्नेछ ।

सुरक्षा क्षेत्र सुधार

माथोवादी लडाकूहरूको भविष्यको टुड्गो लागेपछि र संविधान निर्माणपछि, सरकारले सुरक्षा निकायहरूमा सुधार गर्नु आवश्यक छ । यो विषय देशको भविष्यका लागि महत्वपूर्ण छ भन्ने हाम्रो धारणा रहेको छ । नेपालका सुरक्षा बलहरू - नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी, र शसस्त्र प्रहरी बल - को संख्या र संरचना द्वन्द्वकालमा जस्तै रहेको छ । द्वन्द्वकालमा सेनाको संख्या ४५,००० बाट बढेर ९० हजार पुगेको थियो । यो निकै ठूलो संख्या हो र यसको संरचना नेपालको वर्तमान सुरक्षा चुनौतीहरूलाई सम्बोधन गर्ने खालको छैन । सेना देशभक्त, व्यावसायिक, र प्रतिबद्ध छ तर यसले आफ्नो ऐतिहासिक पहिचानबाट माथि उठेर भविष्यमा देशका लागि अभ राम्रोसँग सेवा गर्न सक्नुपर्छ । सेनाले आफ्ना विभिन्न दर्जामा विविधीकरण ल्याउन र महिला तथा पिछडिएका जातीय समूहहरूबाट प्रतिनिधित्व गराउन प्रतिबद्ध रहेको जनाएको छ । आधुनिक नेपालका लागि यो सकारात्मक कदम हो ।

राष्ट्रको सुरक्षा चासोलाई सम्बोधन गर्ने खालको सुरक्षा क्षेत्रको निर्माणका लागि नेपालीहरूले आफ्नै दृष्टिकोणको निर्माण गर्नुपर्दछ । अनि सेनाले मात्र होइन, प्रहरी र शसस्त्र प्रहरीले पनि आफ्ना जिम्मेवारी र उद्देश्यहरूको स्पष्ट व्याख्या गर्नुपर्दछ ।

नेपालको लागि एउटा अत्यन्तै गम्भीर विषय भनेको शान्तिसुरक्षाको अभाव हो, त्यो पनि विशेष गरेर भारतसँग सीमा जोडिएको तराई क्षेत्रमा । सुरक्षा क्षेत्रमा गरिने सुधारले यो विषयलाई सम्बोधन गर्न दूरगामी सकारात्मक प्रभाव पार्नेछ । नेपालको ठूलो भूभागमा प्रहरी अथवा स्थानीय सरकारको उपस्थिति छैन । यो “शासनशून्य अवस्था” ले नेपालीहरूलाई अपराधी तथा मौकाको फाइदा उठाउन खोज्ने तत्वहरूको जोखिममा पार्दछ । जबरजस्ती पैसा असुली, अपहरण, र व्याप्त कानुनविहीनताले आर्थिक विकास र आधारभूत मानव अधिकारहरूलाई कमजोर बनाईरहेका छन् । सरकारले यो समस्या बुझ्नु र यसका लागि तालिमप्राप्त प्रहरीलाई समस्याग्रस्त क्षेत्रमा खटाउनु निश्चय नै प्रशंसनीय छ । तर अभ धेरै गर्न बाँकी छ । हामी यसमा सहयोग गर्न प्रयासरत छौं ।

कानूनको शासन र मानवअधिकारको प्रवर्द्धन

सुरक्षामा गरिने सुधारले सिद्धान्त र व्यवहार दुवैमा मानवअधिकारको सम्मान हुने आधार तयार गर्दछ ।

नेपालमा रहेको दण्डहीनताको अवस्थाप्रति हामी अन्यन्तै चिन्तित छौं । राजनीतिसँग सम्बन्धित व्यक्तिहरूले कानुन मिच्दा र अधिकारको दुरुपयोग गर्दा विरलैमात्र सजाय पाउँछन् । यसका कारण कानुन र यसका पछाडिका प्रजातान्त्रिक संरचनाहरूप्रतिको सार्वजनिक धारणा नै खसिकै जान्छ । यसले शान्ति र सम्वृद्धि होइन विश्रृद्धखलता मात्र निम्त्याउँछ ।

दण्डहीनताले भ्रष्टाचार बढाउँछ, जसले नागरिकहरूलाई कानुनको उपेक्षा गर्न सिकाउँछ र विकासको मार्गमा अड्चन खडा गर्दछ । राष्ट्रिय र स्थानीयस्तरमा व्याप्त भ्रष्टाचारको बारेमा हामी निकै सुन्दछौं । हालैमात्र ट्रान्स्परेन्सी इन्टरनेशनलको भ्रष्टाचारको सूचीमा नेपाल नराम्रो अवस्थामा रहेको समाचार नेपाली प्रेसले निकै महत्वका साथ संप्रेषण गर्न्यो । भ्रष्ट अधिकारीहरूलाई कारबाही गर्ने र कानुनको शासनप्रति सम्मान गर्ने संस्कारको विकासका लागि धेरै काम गर्न बाँकी छ ।

देश घुम्ने र राजनीतिक नेताहरूसँग भेट्ने क्रममा म सुन्छु कि यो देश द्वन्द्वका बेलाका घाउका खतले भरिएको छ । द्वन्द्वका बेला गरिएका ज्यादतीका लागि कसैले यथोचित सजाय पाएको छैन । सेना वा माओवादी कसैले पनि मानवअधिकारको घोर उन्न्द्रिय भएको पुख्ता प्रमाणयुक्त घटनाका सम्बन्धमा पनि सम्बन्धित व्यक्तिहरूलाई सजाय दिलाउन यथोचित सहयोग गरेका छैनन् । हामी सम्बन्धित पक्षहरूलाई यस्ता केसहरूमा सहयोग गर्न निरन्तर आग्रह गरिरहेका छौं । युद्धका घाउहरू पुरिनका लागि उचित उपचारको आवश्यकता छ । हामी आशा गर्दछौं कि व्यवस्थापिकाले यससम्बन्धमा आवश्यक कानुन बनाउनेछ र सरकारले लामोसमयदेखि थाँती रहेका सत्यनिरुपण र वेपत्ता आयोगहरूलाई मूर्तरूप दिनेछ ।

कानुनी व्यवस्थाको अर्को गम्भीर विषय मानव बेचबिखनको हो जसमा अमेरिकी सरकारको प्रमुख चिन्ता रहेको छ । हरेक वर्ष हजारौंको संख्यामा कम उमेरका अशिक्षित र खासगरी महिलाहरू भारत, मध्यपूर्व तथा अन्य देशमा र नेपालभित्रै पनि बेचबिखनका लागि ओसारपसार गरिन्छन् । उनीहरूका कथा हृदयविदारक छन् । यो वास्तवमै गहन नैतिक सरोकारको विषय हो । यसले कानुनी शासनलाई कमजोर र देशलाई ज्यादै आवश्यक रहेको जनशक्तिलाई निरर्थक बनाइरहेको हो । हामी यसको समाधानका लागि नेपाल सरकारसँग काम गर्न प्रतिबद्ध छौं । मानव तस्करहरूले सजाय पाउनेछन् भन्ने हाम्रो आशा छ । यी तस्करहरूमध्ये कतिपयले राजनीतिक सम्बन्धका कारण संरक्षण पाइरहेका छन् । सरकारले आफ्नो चासोका विषय र नैतिक दायित्वप्रति राम्रो हेक्का राखेछ र यस सम्बन्धमा साहसी र निर्णायिक नेतृत्व प्रदान गर्नेछ भन्ने हाम्रो विश्वास रहेको छ । यससम्बन्धमा सरकारका प्रमुख सचिव घिमिरे र सम्बन्धित मन्त्रालयका अधिकारीहरूले गरेका प्रयासहरूको हामी कदर गर्दछौं ।

विकासको मुद्दा

मैले भरखैर उल्लेख गरेका र अन्य कैयन् विषयहरूमा नेपालसँग काम गर्न अमेरिका प्रतिबद्ध छ । हामी नेपालको पुरानो साभेदार हैं । अमेरिका पहिलो देश हो जसले सन् १९५१ जनवरी २३ मा नेपाल सरकारसँग प्राविधिक सहयोग सम्झौता गरेको थियो । विगत ६० वर्षमा अमेरिकाले अमेरिकी सहयोग नियोग (USAID) मार्फत दुई अरब डलरभन्दा बढीको औपचारिक विकास सहयोग प्रदान गरिसकेको छ । यसका अतिरिक्त अन्य अमेरिकी निकायहरू र अमेरिकी निजी क्षेत्रले निजी कम्पनी, समुदाय, र परोपकारी संघसंस्थाहरूमार्फत असंख्य परियोजनाहरूमा थप करोडौं डलरको योगदान पुऱ्याएका छन् ।

विगत ६० वर्षको यो साभेदारीले विकासका विशिष्ट प्रतिफलहरू प्रदान गरेको छ, जस्तै : तराईवाट औलो उन्मूलन, शिक्षाशास्त्रको कलेज स्थापना, नेपालमा पहिलो टेलिफोन एक्सचेन्जको स्थापना, नेपालमा स्वास्थ्यकर्मी नर्सको पहिलो तालिम, सयौं पुस्तकालय र विद्यालयको स्थापना, र खानेपानीलगायत पूर्वाधारका हजारौं अन्य परियोजना ।

आगामी तीन वर्षका लागि नेपालमा विभिन्न माध्यमबाट हुने अमेरिकी सहयोग २२ करोड ५० लाखभन्दा बढीको हुनेछ । यी रकमहरूको उपयोग शान्ति प्रक्रिया, प्रजातान्त्रिक संरचनाहरूको सबलीकरण, सुशासन र कानुनी राज्यको विकास, युवा रोजगारीमूलक तालिम र शिक्षा, प्रारम्भिक बालशिक्षा, मानव बेचबिखनविरुद्धको लडाई, दीगो, सुलभ र गुणस्तरीय स्वास्थ्यसेवा, आर्थिक प्रतिस्पर्धात्मकताको अभिवृद्धि, समावेशी आर्थिक वृद्धि, मानवीय संकटहरूमा सहयोग, भोकविरुद्धको लडाई र खाद्यसुरक्षाको प्रत्याभूति, विश्वव्यापी मौसम परिवर्तनको सामना, प्रहरी तालिम, सेनाको व्यावसायीकरण, र प्रकोपको पूर्वतयारीजस्ता क्षेत्रमा गरिनेछ ।

यसअन्तर्गत चालूवर्षका लागि ४ करोड ७७ लाख डलर बराबरको सहयोग पनि रहेको छ, जसले स्वास्थ्य, मौसम परिवर्तन, तथा विश्वव्यापी भोक र खाद्य सुरक्षाका विषयहरूलाई सम्बोधन गर्न राष्ट्रपति ओबामाद्वारा प्रस्तुत तीन नयाँ पहल (इनिसिएटिभ्स) का लक्ष्यहरू हासिल गर्ने उद्देश्य राखेको छ । यी उद्देश्यहरूमा केन्द्रित रहँदा अमेरिकी सहयोग नियोगले नेपालका लागि थप विचार गरिने र संभवतः थप रकम प्राप्त हुने आशा राखेको छ, किनकि नेपाल यी तीनै नयाँ पहलमा महत्वपूर्ण साभेदार रहेको छ ।

नेपालको स्वास्थ्यसेवा सुधारका लागि गरिएका प्रयत्नहरूप्रति म विशेष गौरव गर्दछु । नेपालमा स्वास्थ्यक्षेत्रमा उत्कृष्ट कार्यक्रम भएका छन्, जसमा हामी विगत चार दशकदेखि क्रियाशील छौं । स्वास्थ्यमा सहस्राब्दी विकास लक्ष्य हासिल गर्ने दिशामा उन्मुख थोरै देशहरूमा नेपाल पर्दछ । यो कुरा हालैमात्र सेप्टेम्बर २० तारिखमा संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासभाले स्वीकार गरेको थियो । सन् १९९६ देखि २००६ को अवधिमा प्रसूतिसम्बन्धीय मृत्युदर प्रति दशहजारमा ५२८ बाट आधा घटाई २८१ मा र बाल मृत्युदरलाई प्रति दशहजारमा ११८ बाट आधा घटाई ६१ मा भार्न सफल भएकोमा नेपालले विशेष प्रशंसा पाएको थियो ।

विश्वव्यापी तापमान वृद्धिबाट उच्च हिमाली जलाधार र पगलँदो हिमतालको अधोप्रवाहमा पर्ने असरहरूबाटे प्रचारप्रसार गर्न नेपालले अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा नेतृत्वदायी भूमिका खेलेको छ । मौसम परिवर्तनका कारण नेपालमा हिमाली तालहरूबाट पानी भरिएर बर्ने, अधोप्रवाही नदीमा बाढी आउने, र नेपाल र भारतका करोडौ मानिसलाई चाहिने खानेपानी बेलाबेलामा सुक्नेजस्ता संभावित असरहरू पर्न सक्छन् । नेपालले यसको निराकरणसम्बन्धमा प्रयत्न गर्दैछ र हामी यसमा नजीकबाट काम गर्दैछौं ।

आर्थिक वृद्धि

हामीलाई थाहा छ, विकास सहयोग मात्रैले नेपालीको जीवनमा सुधार हुँदैन । अन्तर्राष्ट्रिय दाताहरूभन्दा पनि निजी क्षेत्रले नेपालको अर्थतन्त्रलाई रूपान्तरण गर्न र नेपालका युवाहरूलाई नेपालमै अवसरहरूको सिर्जना गर्न सक्छन् ।

खाडी र अन्य राष्ट्रहरूमा काम गर्न जानका लागि राहदानी लिन परराष्ट्र मन्त्रालयमा हरेक दिन सयौंको संख्यामा नेपालीहरू लाइनमा बसेको देखा जोकोही पनि दुखी हुँछ । यति धेरै युवा कामको लागि आफ्नो देश छाडेर विदेशिन्छन् । त्यो लाइनमा बस्ने कतिपय नेपाल फर्किन नपाए हुन्थ्यो भन्ने सोच्छन्, जसका कारण यो देशबाट महत्वपूर्ण जनशक्ति पलायन हुनेछन् । फेरि, रेमिट्यान्स र भन्सार राजस्वमा मात्रै आधारित अर्थतन्त्र दीगो हुँदैन ।

यो अवस्थामा परिवर्तन ल्याउन राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रियस्तरका निजी क्षेत्र फस्टाउने वातावरण बनाउनुपर्दछ । हामी त्यसैका लागि प्रयासरत छौं । हामी सरकार, निजी क्षेत्र, र अन्तर्राष्ट्रिय साभेदारहरूसँग यहाँको लागि अत्यावश्यक आर्थिक नीति सुधारका सन्दर्भमा काम गर्न इच्छुक छौं । हामी यहाँको लागि ज्यादै जरुरी रोजगारीका अवसरहरू सिर्जनाका लागि निजी क्षेत्रलाई सहयोग गर्न तत्पर छौं । नेपालको व्यापार प्रतिस्पर्धात्मकता बढाउन, निर्यात विस्तार

गर्न र कृषिक्षेत्रलाई प्रभावकारी बनाउन अमेरिकी सहयोग नियोगले नयाँ पहलअन्तर्गत आगामी तीन वर्षमा तीन करोड डलर बराबरको लगानी गर्दैछ । राजनीतिक सम्बन्धनप्राप्त श्रमसंगठनहरूले आर्थिक बृद्धिलाई ठिप पार्न नसकुन् भन्नाका खातिर हामी श्रम ऐनको परिमार्जनसम्बन्धमा छलफल गर्नेछौं । त्यस्तै हामी व्यापार व्यवसाय बृद्धिको विरुद्ध हुने प्रशासनिक अवरोधहरूको पहिचान र निराकरणका लागि सरकार तथा निजी क्षेत्रसँग मिलेर काम गर्नेछौं ।

नेपाल विश्वका विशालतम र द्रुततर गतिमा आर्थिक बृद्धि हासिल गरिरहेका दुई राष्ट्रहरूको बीचमा अवस्थित छ । यसको दुवैतर्फका सीमापारि विशाल बजारहरू रहेका छन् । दुई ढुंगाबीचको तरुलको अवस्थाबाट फाइदा उठाउन सक्ने समय वास्तवमा अहिले नै हो । सन् १९९२ मा लागू गरिएको व्यापार नीतिलाई प्रतिस्थापन गर्दै नेपालले हालै नयाँ नीति अड्गीकार गरेको छ, जसले हालका वर्षहरूमा देशभित्र र बाहिर भएका आर्थिक परिवर्तनहरूलाई आत्मसात गरेको छ । यो नीति अमेरिकालगायत अन्य देशहरूसँग व्यापारसम्बन्ध बढाउन उपयुक्त छ, किनकि यो नयाँ वास्तविकताहरूमा आधारित छ, जस्तो कि नेपालका परम्परागत निर्यातहरूले विश्वबजारमा तुलनात्मक लाभ लिन सक्दैनन् । यो नयाँ व्यापार नीतिले निजी क्षेत्रको साझेदारीमा “तुलनात्मक लाभका निर्यातयोग्य नयाँ बस्तुहरू” को प्रवर्धन गर्ने उद्देश्य राखेको छ ।

पन्थवटा “विशेष महत्वका क्षेत्र” को निर्धारण भैसकेको छ । यसमा कृषि र हस्तकलासम्बन्धी सामग्री पर्दछन् जसको उत्पादनमा नेपालको तुलनात्मक लाभको अवस्था छ तर यसले मात्र यी सामग्रीलाई निर्यात प्रवर्द्धनको केन्द्रमा राख्दैन । यी त्यस्ता सामग्री हुन् जसले अमेरिकी बजारमा ‘जनरलाइज्ड सिस्टम अफ प्रेफरेन्सेस् (जी.एस.पी.)’ अन्तर्गत भन्सार छुटको सुविधा पाउँछन् । सबैको जानकारीमा भएजस्तै नेपालको जलविद्युत पनि अर्को संभाव्यता हो र यस क्षेत्रमा पनि अहिले सक्रियता बढाईछ । सूचना प्रविधिको क्षेत्रमा पनि बृद्धि भैरहेको देखिएको छ र यसमा पनि केही संभाव्यताहरू छन् भन्ने हामीलाई लाग्दछ ।

नेपालको अर्थतन्त्रलाई फस्टाउन सहयोग पुऱ्याउने यथोचित बृहत्त आर्थिक र व्यापारिक नीतिहरूको सुनिश्चिता गर्ने र नयाँ अवसरहरूको निर्माण गर्ने सन्दर्भमा नेपाल सरकार तथा निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गर्न हामी प्रतिबद्ध छौं । म तपाईंलाई भन्न सक्छु कि म आफ्नो कार्यकाल राजनीतिको बारेमा नभई विकास र रोजगारीको सिर्जना गर्ने सम्बन्धमा कुरा गर्दै बिताउन चाहन्छु । म चाहन्छु त्यस्तो अर्थतन्त्रको निर्माणसम्बन्धमा कुरा गर्न जसमा युवापुस्तासँग पर्याप्त विकल्पहरू हुन्, ताकि उनीहरूले विदेश नगर्इ नेपालमै आफ्नो उज्ज्वल भविष्य निर्माण गर्न सक्न् । यी त्यस्ता विषय हुन्, जो अधिकांश मानिसलाई आफ्नो र आफ्ना सन्तानको जीवनमा परिवर्तन ल्याउनका लागि साँच्चकै महत्वपूर्ण छन् ।

प्रकोपको पूर्वतयारी

अन्तमा मलाई विशेष सरोकार र चासो भएको एउटा विषय उल्लेखमात्रै गर्न चाहन्छु, त्यो हो प्रकोपको पूर्वतयारी । तपाईंहरूलाई थाहै छ, नेपाल विनाशकारी भूकम्पको अत्यन्तै जोखिममा रहेका देशहरूमध्ये प्रमुख देश हो । घना वस्तीका कारण काठमाडौं उपत्यका विशेष जोखिममा रहेको छ । अहिले आउने ठूलो भूकम्प विनाशकारी हुनेछ । तथ्यपूर्ण अनुमानहरूले के देखाउँछन् भने उपत्यकामा मात्रै लाखौंको संख्यामा मानिसको ज्यान जानेछ । अनि लाखौं घरवारविहीन हुनेछन् र काठमाडौंको अधिकांश संरचना ध्वस्त हुनेछ । यो क्षति हालैको हैटीको भूकम्पबराबरको वा त्योभन्दा पनि बढी हुन सक्नेछ । यस्तो ठूलो भूकम्प आयो भने नेपालको विकास केही दशक पछाडि धकेलिनेछ ।

हामी यो परिदृश्यलाई बदल्न चाहन्छौं । हामी मानवजीवनको र यो देशले हालसम्म हासिल गरेको विकासको रक्षा गर्न चाहन्छौं । म तपाईंलाई भन्न चाहन्छु कि आउनसक्ने प्रकोपको क्षितिलाई सकेसम्म न्यून गर्न हामी सरकार, गैरसरकारी संगठनहरू, र नागरिकहरू मिलेर काम गर्न प्रतिबद्ध छौं । गर्नुपर्ने धेरै छ । अस्पताल र विद्यालय भवनका

विद्यमान संरचनाहरूमा सुधार गर्ने, भवन निर्माणको स्तरनिर्धारण लागू गराउने, विभिन्न आवश्यक आपूर्तिहरूको पहिल्यै व्यवस्था गर्ने, समुदायका प्रारम्भिक उद्धारकर्ताहरूलाई तालिम दिने जस्ता प्रयासहरूमार्फत हामी प्रकोप आएको खण्डमा त्यसलाई भेल्ने क्षमताको विकास गर्न सक्छौं । यो दुर्भाग्यको कुरा हो तर प्रकोप अवश्यंभावी छ । यससम्बन्धमा हामी गृहमन्त्रालय, नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी, र शासस्त्र प्रहरी बलमार्फत नेपाल सरकारसँग सहकार्य गरिरहेका छौं । यो साभेदारी सक्रिय हुनुपर्दछ, जसमा नेपाल सरकार र सम्पूर्ण दातृसमुदायको दृढ़ प्रतिबद्धता आवश्यक छ । र, यो प्रयास अहिल्यै शुरु हुनुपर्दछ ।

सरकार गठन

तपाईंले पक्कै याद गर्नुभयो होला कि मैले उल्लेख नगरेको तर मलाई प्रायः सोधिने एउटा विषय सरकार गठनको हो । म तपाईंलाई पनि त्यही भन्छु जुन सबैलाई भन्दै आएको छु । शासन कसले गर्छ र सरकारको गठन कसरी हुन्छ भन्ने अरु कसैले नभई नेपाली जनताले निर्णय गर्ने कुरा हो । हामी सबै पार्टी र समाजका सबै तत्वहरूलाई भविष्य निर्माणमा सहभागी गराउदैछौं र प्रजातान्त्रिक राजनीतिक प्रक्रियाअन्तर्गत जुनसुकै सरकार आएपनि हामी सहकार्य गर्नेछौं । हाम्रो सरोकार कसले नेतृत्व गर्छ, भन्ने होइन बरु जसले गरे पनि प्रभावकारी ढंगले गरोस्, शान्तिप्रक्रियालाई दुड्गोमा पुऱ्याओस्, र संविधानका लागि सहमति निर्माणमा आउने चुनौतीहरूलाई सफलतासँग मिलाएर लैजाओस् भन्ने हो । यो कुनै पनि सरकारका लागि ठूलो कार्य हो, तर मलाई लाग्छ, नेपालले अन्ततः त्यस्तो सरकार पाउनेछ जसले यो सब गर्न सकोस् र देशलाई अगाडि बढाउन सकोस् ।

उपसंहार

नेपालका अगाडि देखिएका चुनौतीहरू निश्चय नै गम्भीर छन्, तर यहाँ साँच्चकै अवसरहरू पनि छन् । नेपालको भविष्यका सन्दर्भमा मलाई आशा र भरोसा छ । तैपनि मेरो आशामा अंकुश लगाउने केही वास्तविकताहरू विद्यमान रहेका छन् । चार वर्ष अगाडि वा एक वर्ष अगाडिभन्दा अहिले नेपालमा दीगो शान्ति, प्रजातान्त्रिक संविधानको नजिक छ । तर वस्तुनिष्ठ विश्लेषण गर्ने हो भने हामीले भन्ने पर्छ कि ठूला चुनौतीहरू विद्यमान छन् । सक्षम र प्रतिबद्ध नेतृत्व तथा सहभागिताको अभावमा यो प्रक्रिया भंग हुनसक्छ र यसको परिणाम भविष्यका लागि दुखद हुनेछ । तर हालैका वर्षहरूमा प्राप्त उपलब्धिहरूको जग हामीसँग छ, जसमा टेकेर अगाडि बढन सकिन्छ । साथै यो देश अगाडि बढनै पर्छ भन्ने बोध सबै राजनैतिक दलका नेताहरूमा रहेको छ । अरु कुनै विकल्प पनि छैन ।

मेरो अन्तिम भरोसा नेपाली जनतामध्य नै छ । नेपाली जनताको सहनशीलता, शालीनता, र प्रतिबद्धता अनि सबै समुदायका नेपालीहरूको दृढालाले यो संकरणकालबाट एउटा सफल निष्कर्षमा पुऱ्याउनेछ भन्नेमा मलाई विश्वास छ । मलाई लाग्छ थप सकारात्मक परिवर्तनहरू आउनेछन् र असफलताका भयहरू आउँदा परिवर्तनहरूसँगै मेटिनेछन् । नेपाल प्रजातान्त्रिक, सुदूर, र सम्बृद्ध देशमा रुपान्तरित भएको अमेरिकीलगायत अधिकांशले देख्न चाहेका छन् । तपाईंहरूजस्ता युवापुस्ता यो परिवर्तनको केन्द्रमा रहनुपर्छ भन्ने मलाई लाग्छ । विगत वर्षहरूमा यतिधेरै सास्ती खेपिसकेपछि, अब तपाईंहरूले शान्ति र संविधान पाउनैपर्छ । यसका लागि तपाईंहरूले रचनात्मक भूमिका खेल्नुपर्छ र सबै नेपालीले आफ्ना राजनीतिक नेताहरूलाई दवाब दिनुपर्दछ । त्यस्तो स्थायी, सम्बृद्ध र प्रजातान्त्रिक भविष्य निर्माणका लागि नेपाललाई सघाउन अमेरिका एउटा मित्र र साभेदारको रूपमा सँधै तत्पर छ ।